

Müasir Azərbaycan rusdilli nəsrində ev konsepti**Abdullayev Alik Nəriman oğlu** ORCID 0000-0001-8625-5677*Sumqayıt Dövlət Universiteti, Sumqayıt, Azərbaycan, baş müəllim*
alik.abdullayev@sdu.edu.az

MƏQALƏ HAQQINDA MƏLUMAT	XÜLASƏ
Məqalənin tarixçəsi Daxilolma tarixi: 26.11.2024 Düzəliş tarixi: 27.01.2025 Qəbul olunma tarixi: 03.03.2025	Azərbaycanın rusdilli yazıçıları üçün əsrlər boyu formalaşmış ənənəvi mənəvi dəyərlərin və multikultural həyat tərzinin qorunub-saxlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, rusdilli ədəbiyyat Azərbaycan milli ədəbiyyatının üzvi bir hissəsi kimi öz milli özünəməxsusluğunu qorumaqla yanaşı, digər xalqların mənəvi dəyərlərinə, o cümlədən rus mədəniyyətinə də açıqdır. Məqalədə Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatında ev konseptinin bədii şəkildə ifadə olunması məsələləri araşdırılır. Xüsusilə Natiq Rəsulzadənin "Ev" povestində bu konseptin ideya yükü və bədii təcəssümü təhlil olunur
Açar sözlər rusdillilik, Azərbaycan ədəbiyyatı, rusdilli ədəbiyyat, ev konsepti	

Müasir Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatı mövzu genişliyi və məzmunun çoxşaxəliliyi ilə seçilir. Rusdilli yazıçılar və şairlər yaradıcılıqlarında bütövlükdə milli ictimai fikir, ədəbiyyat və incəsənət üçün aktual olan məsələlərə toxunurlar. Müasir Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatı dərin milli xarakter daşıyır, milli kimlik duyğusunun formalaşmasında, gənclərin vətənpərvərlik və mənəvi dəyərlər ruhunda tərbiyəsində, ümummilli mədəni dəyərlərin və milli xarakterin təşəkkülündə mühüm rol oynayır. Həmçinin vətən və soydaş obrazının yaradılmasına, Azərbaycanın çoxmillətli və çoxdilli cəmiyyət simasının bədii şəkildə əksinə xidmət edir.

Azərbaycanın rusdilli yazıçıları üçün əsrlər boyu formalaşmış ənənəvi mənəvi dəyərlərin və multikultural həyat tərzinin qorunub-saxlanması aktual olaraq qalır. Eyni zamanda, rusdilli ədəbiyyat Azərbaycan milli ədəbiyyatının üzvi tərkib hissəsi kimi, milli özünəməxsusluğunu qorumaqla yanaşı, başqa xalqların mənəvi dəyərlərinə, o cümlədən rus mədəniyyətinə də açıqdır. Azərbaycanın rusdilli yazıçılarının milli xarakterə və ümumbəşəri dəyərlərə bağlılığı, dövlət dili kimi Azərbaycan dilinin artan əhəmiyyəti ilə ünsiyyət vasitəsi kimi rus dili arasında mümkün münaqişə ehtimalını aradan qaldırır. Dillərarası və mədəniyyətlərarası münasibətlərin harmonik şəkildə qurulmasında ikidillilik, o cümlədən ədəbi-yaradıcılıq sahəsindəki ikidillilik də müsbət rol oynayır. Bu baxımdan, Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatını milli ədəbiyyatın sərhədində dayanan, transkultural bir hadisə kimi qiymətləndirmək olar; bu da Azərbaycanla Rusiya arasında mədəniyyətlərarası dialoqun dərinləşməsi və inkişafı üçün əlverişli zəmin yaradır.

Qeyd edək ki, müasir ədəbiyyatşünaslıqda rusdillilik bütövlükdə ilk növbədə mədəniyyətlərarası kommunikasiya prizmasından qiymətləndirilir və bu, "fərqli millətlərin, dini baxışların və ideologiyaların nümayəndəsi olan milyonlarla insanı birləşdirən nəhəng bir faktor... bəşəriyyət tarixində görünməmiş bir mədəniyyətlərarası ünsiyyət formasıdır və tarixi inkişafın yeni mərhələsində insanları bir-birinə yaxınlaşdırmaq və bir-birini anlamağa yönəltmək gücünə malikdir" [1]. Məhz buna görə də Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının əsas poetik məkanı multikultural həyat təzi ilə fərqlənən, çoxmillətli sosial-mədəni mühitə malik Bakı şəhəri olmuşdur. Elə bu səbəbdən də müstəqillik dövrü Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının əsas konseptləri sırasında Bakı, vətən, şəhər, ev, ocaq və s. kimi anlayışlar xüsusi yer tutur.

Son illərdə bu mövzulara köhnə Bakı, dəniz, doğma sahil, emiqrasiya həsrəti, qloballaşma ilə doğma evin alışılmış ritmi, uşaqlıq və müasirlik arasındakı ziddiyyət kimi anlayışlar da əlavə

olunmuşdur. Buna görə də müasir Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının tematik sahələrindən biri – vətən və qürbət, ev və yol, şəhər və dəniz kimi kolliziyalardır; bu qarşıdurmalar müasir dövrün fəlsəfi, sosial və əxlaqi məsələlərinin ədəbi təcəssümünə xidmət edir. Beləliklə, 1960–70-ci illərin kənd və müəyyən mənada şəhər nəsrindən fərqli olaraq, müasir Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatında ev tez-tez aşağıdakı anlayışlarla assosiasiya olunur: şəhər, yol, qürbət, sahil, Bakı, dəniz, Xəzər, Qala, İçərişəhər. Emigrant poeziyasında bu motivlər təkcə doğma şəhərə, uşaqlığa duyulan adi nostalgiya ilə məhdudlaşmır, həm də həyatın mənası üzərində düşüncələri, zamanın anlaşılmaz axarını dərk etməyə cəhdləri ifadə edir.

*О, как круто мир переменялся!
Хорошо ли там, где нет уж нас?
Но уносит в край, где родился,
Предрассветный сон в который раз.
Узнаю в израильской оливе
Ту, что в детстве видел из окна.
Памятью на берег в Тель-Авиве
Набежит каспийская волна...* Freddi Ben Natan [2]

*Oh, necə də möhtəşəm dəyişdi dünya!
Yaxşıdır mı bizsiz qalan o yer?
Yenə doğma yurda aparır yuxular –
Dan yeri sökülərkən görərsən hər yer.
İsrailin zeytununda tanıyıram mən
Uşaqlıqda pəncərədən gördüyüm təkini.
Tel-Əviv sahilinə xatirəylə gəlir
Kaspinin dalğası – doğma yurd səsinə.* Freddi Ben Natan

Qeyd edək ki, vətən və həmvətən obrazı ən əvvəl Azərbaycan xalqının mentalitetinə, milli xarakterinə, Bakı sakinlərinin özünəməxsus düşüncə tərzinə bağlı olan qəhrəmanlar vasitəsilə adekvat şəkildə yaradılır. Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının qəhrəmanı ilk növbədə şəhərli, əsasən Bakı sakini, şəhər intellektualının nümayəndəsidir. Vətənə, doğma şəhərə sevgi, milli mentalitet, milli – azərbaycanlı – kimliyə duyulan hörmət, eyni zamanda beynəlmillilik, ikidillilik, tolerantlıq Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının qəhrəmanlarının əsas xüsusiyyətlərindəndir. Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının personajlar sistemi bir tərəfdən qəhrəmanların mənəvi birliyi, doğma Bakı sosial-mədəni məkanına mənsubiyyət hissi, digər tərəfdən isə çoxmillətli olması ilə seçilir. Bundan əlavə, xarici dilli yaradıcılıq, ümumilikdə və xüsusilə rusdilli ədəbiyyat isə sosial-mədəni kontekstdə mədəniyyətlərarası ünsiyyətin həm hadisəsi, həm məhsuludur. Buna görə də burada milli, rus və dünya mədəni ənənələrinə aidlik hissi, ümumdünya həssaslığı duyğusu – ruhani vətəndaşlıq hissi mühüm yer tutur.

Vətən mövzusu Azərbaycan rusdilli yazıçılarının yaradıcılığında funksional olaraq ev konsepti ilə bağlıdır. Ümumilikdə, 1970–80-ci illərin SSRİ xalqlarının ədəbiyyatında ev aktual mövzulardan və obrazlardan biri olmuşdur. Ev – arxetipik obrazlardan biri kimi, açıq-qapalı, öz-kənar, uzaq-yaxın kimi mənalı cütlüklərlə bağlıdır və ənənəvi mədəniyyətdə kainatın və mədəni məkanın simvolu kimi qəbul edilirdi. Məsələn, Qədim türkdilli mədəniyyətdə ev ilə kainat arasında metaforik eynilik – ev kimi dünya, dünya kimi ev – bütün ənənəvi dünyagörüşü sistemini müəyyən edirdi [3].

Qeyd edək ki, ev anlayışı slavyan mifologiyasında da vacib yer tuturdu (4). Müasir Azərbaycan və rus ədəbiyyatında isə ev bir tərəfdən ruhani dəyərlərin, insan fərdiliyinin, milli özünəməxsusluğun mərkəzi, digər tərəfdən isə müasir cəmiyyətin simvoludur. Anarın (Zeytnot, Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi, Kontakt), Elçinin (Kumqan, Gümüşü furqon),

M.Süleymanlının (Köçəri, Şeytan, Düynüyü), M. İbrahimbəyovun (Daha yaxşı qardaş yox idi), F.Abramovun (Ev), Y.Trifonovun (Əvvəlcədən nəticələr, Tərsinə çevrilmiş ev, Dənizkənarı ev), V.Rasputinin (Son müddət, Matora ilə vidalaşma) əsərlərində ev və xarici dünya anlayışları arasındakı qarşıdurma müasir cəmiyyətin ziddiyyətlərini ifadə edir. Buna görə də ata evi tez-tez neqativ mənə kəsb edir; ev öz qapalı dünyası ilə cəmiyyətin, tənəzzülün və mənəvi boşluğun simvolu kimi görünür. Bu baxımdan Y.Trifonovun tərsinə çevrilmiş ev anlayışı və Anarın altıncı mərtəbəsi olan beşmərtəbəli ev simvolu xüsusilə diqqətləyiqdir. Qeyd etmək lazımdır ki, kənd nəsrinin xarakterik qarşıdurması – şəhər və kənd – də ev konseptinə bağlıdır. Gördüyümüz kimi, müasir nərsdə ev həm də metafizik mənada qəbul edilir – ev və yol obrazları insanın daxili dünyasını, fərd ilə kütlənin, eləcə də şəxsiyyətin parçalanması və ətraf mühitdən və özündən uzaqlaşması konfliktini ifadə edir. Doğma evdən ayrılan insan ona tanış olan mənəvi dayağını itirir və onun əzablı həyatının əsas qayəsini əsl həqiqətin – doğruların axtarışı təşkil etməyə başlayır. Bu baxımdan, müasir ədəbiyyatın görkəmli yazıçısı Natig Rasulzadənin orijinal sürrealist əsərlərindən biri olan “Ev” hekayəsi xüsusi maraq kəsb edir.

Hekayənin əsas obrazı mistik dəmiryol stansiyasıdır, xaricdən gələnlər onu Qorodok, sakinlər isə Ev adlandırırlar. Bu ev dünya sərhədində, qapalı bir zonada yerləşir və nadir hallarda qatarlar buradan keçir. Baş qəhrəman təsadüf nəticəsində bu qapalı dünyaya düşür, oradan çıxış yolu yoxdur. Məlum olur ki, stansiyanın işçiləri və onların ailə üzvləri öz talelərini qəbul edib. Onlar xarici dünyadan, digər insanlardan ayrılıb tam təcrid olunmuş şəkildə yaşayırlar; ətraflarını sonsuz, cansız səhralar əhatə edir ki, bu səhralar Ayıtmətovun Sarı-Ozek səhrasına bənzəyir. Bu dünyanın sakinləri və baş qəhrəman adlarla deyil, real dünya nümayəndəsi tərəfindən verilən kodlu abreviaturalardan ibarət adlarla çağırılırlar. Məsələn: NS (stansiya rəisi), TT (nazik teleqrafçı), DNS (stansiya rəisinin qızı) və s. Onlar həmkarlar təsərrüfatı və əl işləri ilə dolanırlar. Bu kiçik kollektivdə mürəkkəb münasibətlər, öz adət-ənənələri, sosial həyat qaydaları, ətraf mühitə mifləşdirilmiş münasibət və bənzərsiz tarixi yaddaş formalaşmış. Süjetin əvvəlində bütün bu dünya baş qəhrəmana mənasız, vəhşi və anlaşılmaz görünür: ...bütün bunlar ağıma sığmırdı, heç bir məntiqə tabe deyildi və daha çox pis yuxunu xatırladırdı, yuxuda olduğunu bilmək, əgər yuxu xoşagəlməzdirsə, sadəcə özünü oyatmağa məcbur etmək lazımdır... Amma mən yaxşı başa düşürdüm ki, bu realıqdır. Və qərībā olan odur ki, mən stansiyaya gəldiyimdən bəri iki saat keçmişdi, amma mən, vəziyyətin absurdluğunu başa düşməyimə baxmayaraq, tədricən hər şeyi normal qəbul edir, bu inanılmaz vəziyyətə uyğunlaşırdım; yəqin ki, gözlərimin qarşısında uzun müddətdir buraya alışmış və bunu tamamilə təbii hesab edən insanlar var idi. Lakin qəhrəman bu hissə və Ev sakinlərinin onu taleyi ilə barışdırmaq cəhdlərinə, mənasız və ölümcül qaçış cəhdindən xilas etmələrinə baxmayaraq, təslim olmur. Onun tək arzusu bu dünyanı tərk etmək, növbəti stansiyaya çatmaq, oradan normal yaşayış məntəqəsinə getmək və oradan da öz evinə dönməkdir — onu da həyatın mənasızlığı və həsrətindən dolayı tərk etmişdir. Ev sakinləri onun bu üsyankar ruhundan xəbərdar olurlar və bunu öz həyat tərzlərinə və mövcudluqlarına təhlükə kimi görürlər. Üstəlik, onların hamısı bir vaxtlar eyni yolu keçib və sonunda kəşf ediblər ki, barışmaq, qürurdan imtina etmək və taleyə boyun əymək bu insanlıqdan uzaq dünyada yeganə xilas yoludur.

Qonaq – böyük dünyadan gələn xanım – *“Niyə qatar vagonuna tullanmırsınız da, bütün bunları birdəfəlik unudub, keçmişdə buraxıb adi həyata qayıtmırsınız?”* sualına, stansiyanın rəisi belə cavab verir: *“Bəlkə, bizim üçün adi həyat elə budur, – deyər, o, səhraya baxaraq söyləyir. – Və həm də, mən sizə əsas məqamı demədim: biza vagonlara girmək icazəsi verilmir.”* Rəislə söhbət zamanı qəhrəman daha vacib bir həqiqəti anlamağa başlayır: bu ölümcül səhralı dünyada sağ qalmaq üçün nəse bacarmaq, hansısa reallığı bilmək lazımdır. *Rəisin nə bacarırsan?* sualına cavab olaraq qəhrəman özünü xatırlamağa başlayır: Burada faydalı ola biləcək nələr bacarırdım? *Kağız işləri kimi boş-boş şeylər yox, mənim əvvəlki həyatımda sevdiyim o işlər* (burada maraqlı məqam budur ki, mənim buraya gəlməyimlə, elə onların da həyatında bir sərhəd çəkildi — həyat iki dövrə bölündü: o xəyali Şəhərçiyə düşməmişdən əvvəl və sonra), *yox, çoxlu insanların yaşadığı böyük*

cəmiyyət üçün deyil, həqiqi, real bacarıqlar. Həqiqi! Mən nə bacarıram?.. Bu fikirlər iki həyat tərzini – real şəhər mühitinin bürokratik, rəsmi mədəniyyəti ilə insanın sosial əlaqələrə yox, şəxsi keyfiyyətlərinə görə sağ qaldığı o xəyali Şəhərciyin atmosferi arasında kəskin kontrastı açır. Lakin adını bilmədiyimiz baş qəhrəman bu iki dünya – əvvəl və sonra – arasında görünməz sərhədi keçmir. Buna görə də, həm real həyatda, həm də stansiya şəhərciyində o, qonaq, fərqli, başa düşülməz olaraq qalır.

Stansiya rəisinin qızı (qəhrəman üçün DNS) onu belə xarakterizə edir: *Siz başqa aləmdən gəlmisiniz*, – dərhal cavab vermir, sonra deyir. – Siz bizə rahat yaşamağa imkan verməyəcəksiniz. Biz isə hələ öz vəziyyətimizə öyrəşmişik. Bir neçə il əvvəl, sadəcə bir neçə il əvvəl, biz hamımız – demək olar ki, hamımız – həm birlikdə, həm tək-tək – şəhərciyi tərk etmək üçün əlimizdən gələni etdik... Siz bizə sakit yaşamağa imkan verməyəcəksiniz, qaçmağa çalışacaqsınız, xəstə və əzab çəkən halda qayıdacaqsınız, çünki buradan qaçmaq mümkün deyil. Xəstə insan bizim şərtlərimizdə böyük problem, çox çətin işdir, hamımız yolumuzdan çıxırıq, halbuki biz cəhd edirik, dolanaq və aclıqdan ölməyək. Xəstə böyük yüküdür. Daha böyük yük isə narahat insandır. Siz yaddaşımızı silkələyəcəksiniz, bizə xatırladacaqsınız ki, biz də belə olmuşuq. Siz qaçmaq istəyəcəksiniz, düzdür? Rəisin qızının dediklərinin əsas mənası odur ki, fiziki olaraq buradan qaçmaq mümkün deyil – stansiyanı əhatə edən ölü səhralar buna imkan vermir, amma daha vacib olan budur ki, konseptual olaraq qaçacaq yer yoxdur. Qəhrəman artıq bir dəfə evindən qaçıb, qatara minib heç yerə getmişdi. Lakin gəldiyi bu dünyada insan özünə qarşı dürüstdür; burada azadlıq və bərabərlik, seçim azadlığı var: *“Həbsxanadan qaçmaq olar, amma buradakı kimi azadlıqdan – yox... Azadlıqdan qaçmaq olar? Buna görə də bu dünya qeyri-adidir”*, burada sizin üçün çox sayda inanılmaz şeylər açılacaq, biz isə onlara çoxdan alışmışıq. Sakit olun – məsləhətim budur. Siz də çox şeyə alışacaqsınız...

Əsərin qəhrəmanı kədərli şəhərini, doğma evini tərk edib, qatarda məchulluğa yollanır, lakin qatarın iyrəncliyi, çirkabı onu ilk dayanacaqda düşməyə məcbur edir. Bu dayanacaq qərribə, qaranlıq bir dünya olur. Yığışb, qəhrəman bu dünyanı da tərk edir, baxmayaraq ki, yolunun sonunun səhranın boş və ölü məkanında ölüm olduğunu az-çox dərk edir. Əsərin poetik dünyası məna baxımından çoxqatlıdır və stansiya rəisinin qızının aşağıdakı sözlərində Ev də yaşayanların dərin fəlsəfəsi və həyat mənası açılır: Əvvəllər – buraya düşəndən bir-iki-üç il sonra, öz həqiqi vəziyyətimizi anladıqdan sonra – hamımız tez-tez sinir xəstəliklərinə tutuluruq, ciddi depressiyalarda idik; hamımız bunu yaşadığımız. Bir çoxlarımız artıq uzun müddətdir ki, gülməyi unudub; bəs burada gülməyə nə ehtiyac var? Bir-birimizi özümüz kimi öyrəndik... Yemək yeyirik, Tanrıya keçirdiyimiz günə görə şükür edirik və yatmağa gedirik, sabaha, dünənə bənzər bir gün kimi daxil oluruq, çünki bütün günlərimiz bir-birinə çox oxşayır. Atamız həyatımıza kiçik rəngarənglik qatmaq üçün işləri dəyişməyi təklif etdi, amma bu uzun sürmədi; bu kiçik fərqlilik tezliklə burada həyatın böyük monotoniya tərəfindən uduldu... Hamımız Evdən nifrət edirdik, amma uzun illər ərzində bu nifrət gözə görünmədən əksinə çevrildi; xüsusilə də evdən qaçıb, bir neçə gün sonra yarıcanlı halda geri qayıtdıqda, orada – içəridə içirdilər, yemək verirdilər və sən özünə gələndə qədər qayğı göstərirdilər, o zaman anladın ki, bütün bu vaxt Tanrının sənə sevgi üçün göndərdiyi şeyi səhvən nifrətlə qarşılayırdın... İndi biz Evimizi sevirik və onu hər şeydən, xüsusən də sizin kimi inanılmaz müdaxilələrdən qoruyuruq, bunlar heç kimin ağlına gəlməmişdi... Yaxşı, sizə çox danışdım... Gedirəm. Ehtiyatlı olun, qalmaq istəyirsinizsə, bizdən biri olun.

Lakin qəhrəmanın ilk üsyankar ruhu onu tərk etmir və o, süjetin sonuna qədər bu həyat hikmətinə tabe olmur. Nəhayət, stansiyanı tərk edir və başqa bir dünya axtarışına yollanır. Yolun sonunda ona faciəli həqiqət açılır: o, yaşadığı həyatın boşluğunu və mənasızlığını, insanlardan uzaqlaşmasını, tənhalığını, xarakterinin eqoizmini dərk edir və dözülməz ağrı hiss edir: Bu dəfə dəhşətə düşməyə gücüm qalmamışdı. Yatıb zəifcə yerə baxırdım... yerə gedən rellərə. Qorxunun gecikmiş şiddəti məni işğal edəndə, son qüvvələrimi itirərək rellərə daha da yaxınlaşdım, ürəyimdə kəskin ağrı ilə eyni zamanda cavab verən... dəhşətə, vəhşi qorxuya qapılmışdım, qara, sümüyə

qədər sınmış, qanayan əllərimə baxırdım, relsdə yatan əllərə, hansı ki baxmağa qorxurdum... Ancaq cəsarət toplayıb baxdım və artıq bir dəfə gördüyüm şeyi gördüm: soyuq, parlaq polad rels yerə gedirdi... Günəş işığında parlayan iki rels paralel olaraq yerə doğru uzanırdı, sanki qatarları aşağı aləmə dəvət edirdi. Uzun müddət relslərə baxdım (sanki yuxu olmadığından əmin olmaq istəyirdim), eyni yerdə eyni cür əylərək yerə gedirdi, yanında isə küləkdə yüngülcə hərəkət edən ot kolu vardı. Başım öz-özünə qaldı, gözlərim saf mavi göyə dikildi və boğazımda dəhşətli vəhşi ulama başladı. Mən uzun-uzadı uladım, zəif gücümü sərf edərək, uladım, günəş altında ölümü gözləyən canavar kimi, bu qeyri-adi, gec olmayan gündə...» Bu anda mətnə mifoloji təkrarlar daxil olur, xam torpaq ana bətninə bənzədilir, ölüm və həyat öz taleyinin vahid assosiativ qavrayışında birləşir: Mən yenidən şiddətli ürək ağrısından huşumu itirdim, ayıldığımda isə ulduzlar vardı və mən, adi hal kimi, relslərin arasında, məni doğan, böyüdən, sevən, qayğısına qalan bir qadının ayaqları arasındakı kimi yatırdım... və bütün bunlar ona görə idi ki, indi mən gecə vaxtı, səhrada, cəhənnəmə gedən relslərin üstündə ölüb gedim...

Qəhrəman öz həyat mövqeyinin, Evdəki insanlara qarşı eqosentrik münasibətinin səhv olduğunu anlayır: *Onlar mənim üçün bu ana qədər kölgələr kimi idilər, həqiqi insanlar deyildilər, bəlkə buna görə də onları qısaldılmış adlarla çağırırdım; onları yaxından tanımağa, düşüncələrini oyandırmağa, sevməyə cəhd etmədim, çünki onların başında və ürəyində hər şey öləndeyil; xeyr, yox, əksinə, məndə düşüncələr quruyub, ruhum susuz qalıb...* Və bu vəziyyətdə, həyatının son anlarında qəhrəman anlayır ki, *yalnız həyat və ölüm var, həyatı rədd edib qaçmaq mümkün deyil, mütləq ölümə gəlib çıxacaqsan, mən də öz seçimimi etmişəm, indi də bunun əvəzini ödəyirəm.* Qəhrəmanın bütün bu fikirləri tövbə kimi, həyatın əsl mənasını anlama kimi səslənir. Mütləq azadlıq və özünü təsdiqləmə arzusunun səhv və boş olduğunu dərk edir: Mənim onlara yaxınlaşmağa vaxtım yox idi, çünki azadlığa can atırdım, onlardan uzaqlaşmaq istəyirdim, onların içində özüm üçün məcburi təcridimi nifrətlə qarşılayırdım, bəzən isə bu təcridimin səbəbkarı kimi məhz onları günahlandırırırdım... [5]

Nəticə olaraq qeyd etmək istərdik ki, bu mətn həm rus psixoloji nəsrinin, həm metaforik və sərt realizmin ənənələrini hiss etdirsə də, mətnin kompozisiya quruluşu və semantik evolusiyası Azərbaycan fəlsəfi-sevgi dastanlarının kompozisiya elementləri ilə də müqayisə oluna bilər. Belə elementlərə yola çıxmaq, epik nişanlılıq, əsirlik, sınaqlar və qəhrəmanın aydınlanması daxildir. Natiq Rəsulzadənin qəhrəmanı, eləcə də Azərbaycan dastanlarının qəhrəmanları: Beyrək, Aşıq Kərim, Aşıq Qərib kimi yola çıxır, sınaqlardan keçir, aydınlanır və faciəvi şəkildə ölür. Bu tip altmətnli kompozisiya-semantik sxem Azərbaycan nəsrinin çoxsaylı klassik əsərlərində öz əksini tapır, lakin Natiq Rəsulzadənin bütün mətninin bu tipoloji kompozisiya sxemi əsasında qurulması Azərbaycan rusdilli ədəbiyyatının həm dünya, həm də milli bədii ənənələrlə dərin heuristik əlaqələrinə dəlalət edir.

Ədəbiyyat

- [1]. Şuljenko, V.İ. Rusdilli ədəbiyyat mədəniyyətlərarası kommunikasiya fenomeni kimi // https://pglu.ru/upload/iblock/0d4/shulzhenko-v.i.-_russkoyazychnaya-literatura-kak-fenomen-mezhkulturnoy-kommunikatsii-plenarnoe-i.pdf
- [2]. Freddy Ben Natan. Bakıda. 7 aprel 2016 // <http://kackad.com/kackad/27262-2/>
- [3]. Lvov, E.L. Cənubi Sibirin türklərinin ənənəvi dünyagörüşü: Məkan və zaman. Əşyalar aləmi / Lvov, E.L. və b. – Novosibirsk: Elm, Sibir şöbəsi, –1988. –s.61.
- [4]. Rıbakov, B.A. Ev pagan dünyagörüşündə sistemi // Qədim Rusiyada pərəstiş olunan dinlər. – M., –1988. –s.460–517.
- [5]. Rasulzadə, N. Ev // <http://azeribooks.narod.ru/proza/rasulzade/dom.htm>

Summary

House concept in modern Azerbaijani Russian-language prose

Abdullayev A.N.

Keywords: *Russian-language, Azerbaijani literature, Russian-language literature, the concept of home.*

For Russian-language writers of Azerbaijan, the preservation of traditional spiritual values and a multicultural way of life that have formed over the centuries are relevant. At the same time, Russian-language literature as an organic part of Azerbaijani national literature, while maintaining its national identity, is open to foreign spiritual values, including Russian culture. The article examines the issues of artistic embodiment of the concept of home in Azerbaijani Russian-language literature. The ideological content and features of the artistic embodiment of the concept of home in the story of N. Rasul-zade "House" are considered.

Резюме

Концепция дома в современной Азербайджанской русскоязычной прозе

Абдуллаев А.Н.

Ключевые слова: *русскоязычие, азербайджанская литература, русскоязычная литература, концепт дом.*

Для русскоязычных писателей Азербайджана актуальны сохранение традиционных духовных ценностей и мультикультурного образа жизни, сформировавшихся столетиями. Вместе с тем русскоязычная литература как органическая часть азербайджанской национальной литературы, сохраняя свою национальную самобытность, открыта к инациональным духовным ценностям и в том числе к русской культуре. В статье изучены вопросы художественного воплощения концепта «дом» в азербайджанской русскоязычной литературе. Рассмотрены идейное содержание и особенности художественного воплощения концепта «дом» в повести Н.Расул-заде «Дом».